

УДК 141(430) (092) "17"

СУБ'ЄКТНО-ОБ'ЄКТНЕ ВІДНОШЕННЯ У ТЕОРЕТИЧНОМУ І ФІЛОСОФСЬКО-ІСТОРИЧНОМУ ВИМІРАХ: КОНЦЕПЦІЯ Й.ФІХТЕ

Марія Голяш

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, м. Львів, 79000, Україна,
e-mail: ms.golyash@mail.ru*

Беручи до уваги той факт, що для Й.Фіхте філософія історії була діяльним актом взаємодії суб'єкта – Я і об'єкта не – Я, у статті здійснено спробу пояснити специфіку її розгортання. Водночас, у контексті історикософської концепції Й. Фіхте простежено тенденції, що дозволяють наголосити на великому значенні, яке мислитель надає принципів активності Я, як джерелу формування, вивчення і вдосконалення людини. Також виявлено намагання автора не тільки проаналізувати весь поступ людства, але й спрогнозувати його майбутнє, де постійно виникають нові соціокультурні зв'язки та проявляються основні риси людини – гуманність та мораль.

Ключові слова: філософія історії, суб'єкт, об'єкт, людина, діяльність свобода, науковчення, природа, воля, необхідність.

Відомо, що Й.Фіхте не залишив у своїй філософській спадщині такого твору як "Філософія історії", проте він зумів передати всю глибину розуміння її проблем. Причому, особливо важливим є те, що філософ поєднує теоретичні (методологічні) грані свого науковчення з тематикою самої філософії історії. Зокрема, це чітко можна простежити у праці "Основа загального науковчення», де поєднані між собою теоретичне і практичне знання. Сам термін "історичного" у Й. Фіхте має два значення: власне історичне (пізнання історії як розвитку в часі) й емпіричне. "Знання з досвіду постає досвідним знанням. У цьому випадку йдеться про досвід історії як процесу розвитку людства" [7, с. 379]. Таким чином, Й. Фіхте явно виділяє філософсько-історичне знання у зв'язку з обов'язком вченого пізнавати й удосконалювати, розвивати людську історію. До того ж він розуміє під цим знанням синтез філософських принципів та історичного досвіду. Таким чином, неважко виокремити загальну концепцію філософії історії в працях Й.Фіхте. Її особливість лише в тому, що великі фрагменти, точніше, розділи, знаходяться в різних творах. Головні з них: "Про призначення вченого", "Основні риси сучасної епохи", "Промови до німецької нації", "Про призначення людини". Й. Фіхте починає з аналізу призначення людини як такої «в собі» (an sich), тобто із з'ясування сутності людини; потім розкриває призначення людини в суспільстві. «Суспільство неоднорідне, воно має становий поділ. Тому вирішується питання про відмінність станів у суспільстві. Одне з них – стан вчених, що визначає постановку і вирішення проблеми про призначення вченого» [8, с. 132]. Достатньо глибокий аналіз

науковчення Й.Фіхте в контексті філософії історії знаходимо у працях вітчизняних філософів В.Шинкарука [12, 153-221], М.Булатова [1, 97-173], [3, 199-228], [4, 386-398] і Ю.Кушакова [6, 23-176] та в російських філософів П.Гайденко [5, 132-268] і І.Нарського [8, 117-209]. Вони проаналізували багато взаємопов'язаних аспектів, які дають нам цілісний образ фіхтенської філософії історії. Проте, справедливо зауважує Ю.Кушаков: «Фіхте залишається філософом, чи не найменш дослідженим з усіх представників німецького класичного ідеалізму, і все ще багато в чому незрозумілим. Фіхте завжди погано розуміли, точніше просто не розуміли. Він сам скаржився на це і хворобливо переживав. Адже він вбачав призначення своєї філософії в моральному вдосконаленні людини, своєї нації, всього людства» [6, с. 239]. Й.Фіхте велику увагу приділив саме призначенню людини і тим способам, якими вона його досягає; принципу діяльності, звідки людина-суб'єкт робить сама себе через перетворення природи, показуючи цим свою активність у суспільстві та історичному поступі.

Й.Фіхте зосереджується на принципі діяльності, який приводить людину до розуміння не тільки зовнішнього світу, але і свого внутрішнього. Ознайомлення із таким підходом ученого до цієї проблеми призводить до розвитку нового розуміння людини в контексті філософії історії.

Для Й.Фіхте головним було вивчення і вдосконалення людини. Цього не можна зробити без знання історії та ступенів її розвитку.

Мета статті – дослідити, як у загальних рисах постає людська діяльність у контексті філософсько-історичного поступу Й. Фіхте. Адже проблема діяльності із тих пір до сьогодні лише зросла, а тому ідеї, висловлені ним з цього приводу, мають непересічне значення для усвідомлення сучасного реального місця людини, коли знання і практична діяльність набули планетарного (глобального) характеру.

Усі зазначені проблеми висвітлюються у праці Й.Фіхте «Про призначення вченого». Саме питання про призначення вченого охоплює ряд глобальних проблем до глобальних проблем, які постають перед кожним суб'єктом – Я. Це, по-перше, виділення й аналіз історичних епох розвитку людства, що здійснюється в праці «Основні риси сучасної епохи». По-друге, історія – це всесвітній процес виховання людства, і найбільш ґрунтовно ця думка розвинена у «Промові до німецької нації». По-третє, Й. Фіхте виділяє і сам вирішує проблему свободи й необхідності в історичному процесі. Остання є фундаментальною для всієї німецької класичної філософії, особливо у Ф.Шеллінга та Г.Гегеля. Серед різних питань, що стосуються людства, Й.Фіхте ставить таке: «яке призначення людини взагалі і якими засобами вона може найправильніше його досягти» [9, с. 381]. Він наголошує, що людина не є засобом чогось, а метою для самої себе. Окрім цього, вона перш за все є чуттєвою істотою, бо має риси того «Я», яке лежить в основі «науковчення»: тотожність самому собі або згода із собою («Я є Я»), ні від чого не залежить, а є самоціллю. Водночас друге основоположення науковчення свідчить, що «Я» є протилежністю «не-Я». Тут це пояснюється тим, що в «не-Я» - розмаїття, а в «Я» - «абсолютна однаковість» [7, с. 382]. Тому людина повинна бути в єдності з собою, як істота перш за все чуттєва. Третє основоположення науковчення стверджує, що протиріччя «Я» і «не-Я» дозволяється (завжди частково) через обмеження протилежностей. Протиріччя, врешті-решт, не повинно бути. У цій роботі це стверджується таким чином: «... Не тільки воля повинна бути постійно в узгодженні із собою, ... але всі сили людини, які в собі уявляють тільки одну силу і відрізняються тільки в застосуванні своєму до різних предметів, всі вони повинні бути

приведені до повної тотожності й узгоджуватися між собою. Але емпіричні визначення нашого Я залежать, більшою мірою не від нас самих, але і тому, що є поза нами». І якщо «Я» має бути в злагоді з самим собою, «воно повинно прагнути впливати безпосередньо на самі речі, від яких залежать почуття й уявлення людини» [7, с. 383]. Таким чином, «фіхтенська людина в собі», яка розглядається поза його ставленням до інших людей, за своєю структурою повністю відповідає Я - суб'єкту науковчення. Інакше кажучи, це поняття людини, основна визначеність якої є діяльність - відповідно до того, що «Я» в науковченні є «-дія» (Tathandlung). Для впливу на речі, згідно з Й.Фіхте, «необхідний ... відомий навик, який набувається і підвищується тренуванням» [7, с. 384].

Далі філософ формулює вихідні положення, що дозволяють з'ясувати значення культури для людства: «Набуття навички [необхідно] частково для придушення і знищення наших власних, що виникли до пробудження розуму і почуття нашої самодіяльності, хибних схильностей для модифікації речей поза нами і зміни їх згідно з нашими поняттями; набуття цієї навички ... називається культурою і так само називається набутий певний ступінь цієї навички» [8, с. 385]. Ми можемо простежити, що культура у суспільстві розрізняється тільки за ступенями, але вона здатна проявляти себе й в нескінченній множині ступенів. Вона – останній і вищий засіб для кінцевої мети людини - повної згоди з собою, якщо людина розглядається як розумно-чуттєва істота; вона сама є кінцева мета, коли розглядається лише як чуттєва істота. Чуттєвість повинна культивуватися: це найвище і останнє, що з нею можна зробити. Загалом, «підпорядкувати собі все нерозумне, оволодіти ним вільно і згідно зі своїм власним законом - остання кінцева мета людини ...» [7, с. 386]. У названому творі автор формулює свою позицію таким чином: «У понятті людини закладено, що її остання мета повинна бути «недосяжною, а шлях досягнення її нескінченним» [7, с. 387]. З цього Фіхте робить висновок, що справжнє призначення людини не в тому, щоб досягти цієї мети, а в тому, щоб нескінченно наближатися до неї. Таке наближення він називає вдосконаленням. Ця думка, безперечно, має місце, про що філософ говорить наступне: «Удосконалення до нескінченності є призначенням людини, де вона існує, щоб постійно ставати морально кращою і покращувати все навколо себе в чуттєвому сенсі (sinnlich). Це дозволяє розвиватися по-новому не тільки в суспільному аспекті, але й перш за все у моральному» [7, с. 388]. Він при цьому додає, що призначення людей, які здобувають знання, – поширювати його та «піднімати на вищий щабель культури наш спільний братський рід», «сприяти культурі та підвищенню гуманності» в людях [10, с. 6-64]. Таке поняття розуміння людини у Й.Фіхте й відображає центральну мету його філософії. Для філософа це насамперед істота діяльна, об'єкт діяльності якої - природа, яку вона повинна опанувати. Саме у постійному процесі діяльності формується культура. Вона своєю чергою стає не тільки сукупністю навичок і нашаруванням історичного надбання людини, а є висвітленням її справжньої сутності. Саме в культурній взаємодії людина показує своє ставлення до інших, собі подібних, і водночас до природи. Такий культурно-історичний процес є постійним і нескінченним, адже людський розум у своєму розвитку ніколи не зупиняється, а тільки прогресує. Постійно виникають нові соціокультурні зв'язки, де проявляється основна риса людини – гуманність та мораль. Лише вони можуть стати міцною запорукою побудови фундаменту нового суспільства, де центром буде людина, і все, що має стосунок до неї.

Варто відзначити, що, оскільки Й. Фіхте досліджує призначення людини в собі, тобто саму суть людини, а не специфіку того чи іншого конкретного індивіда, саме поняття

«людина» розглядається не як індивід, а як «родова істота», буття якої визначається в історії. Саме тому постановка питання про нескінченне вдосконалення не знатиме остаточної конкретної відповіді, адже, якщо брати окремого індивіда «людину», то це поняття буде кінцевим. Лише у понятті «людина» як родова істота, ми не обмежуємося рамками філософії особи, а виходимо на терени філософії історії, яка є набагато ширшою і дає загальніше уявлення про людину. Це взяв до уваги і Й.Фіхте, посиливши значення дослідження цієї тенденції. Визначивши «людину через безпосереднє ставлення до природи та культури як способу її підпорядкування» [9, с. 132], філософ розглядає сутність людини у ставленні до себе подібним, у чому і визначається основне призначення людини. Саме у співвідношенні людини суб'єкта «Я» до природи об'єкта «не-Я» розкривається першооснова історичного розвитку, тобто культура, яку можна розглядати як результат діяльності, або культивування природи і чуттєвості, тілесності людини. З іншого боку, підґрунтям постають суспільні відносини, які відкривають внутрішню культуру людських відносин. Виходячи із цього, Й.Фіхте намагається визначити, що ж тоді є суспільство: «суспільством я називаю ставлення розумних істот один до одного» [8, с. 390]. Це ставлення визначається і конкретизується як діяльність відповідно до «взаємодії та розуміння понять. Це є щось те, що я називаю суспільством» [8, с. 391].

Філософ переконаний, що людина, на відміну від інших істот, розумна і вільна і звідси випливає, що суспільство є взаємодією таких істот. «Суспільство, як і людина, розвивається від менш досконалого до більш досконалого стану. Метою при цьому є «підстава досконалого суспільства» [8, с. 392]. Тут головне – розвиток свободи. Вона є головною самоціллю суспільного розвитку і вершиною культурно-історичного поступу. Й.Фіхте намагається розкрити механізм такого розвитку й висловлює цікаві думки: оскільки досягнути кінцевої мети розвитку людства неможливо, то людина - ідеальне поняття, у кожного свій ідеал людини, а тому виникає боротьба ідеалів. Особливість цієї боротьби в тому, що завжди перемагає кращий. Філософ дуже цікаво порівнює це звичайним, дещо, здавалось би, побутовим прикладом: «Боротьба ідеалів – це як боротьба хорошого і кращого, де завжди перемагає кращий. Так само і в суспільстві – перемагає вищий і кращий чоловік; таким чином завдяки певним процесам у суспільстві виникає удосконалення роду, і тут ми одночасно знаходимо призначення всього суспільства як такого» [8, с. 393]. Іноді, дивлячись на суспільні процеси, здається, що вище і краще не може вплинути, не говорячи вже навіть про те, щоб змінити нижче і нерозвинене. Але це далеко не так, оскільки як вище так і нижче, безперечно, має вплив одне на одного. Адже ми можемо розрізнити той чи інший бік завдяки певним характеристикам, як наприклад, зло і добро, світле і темне, прекрасне й потворне. Так само і в суспільстві, де відмінність рівнів культури буває інколи настільки великою, що утворюються проміжні ланки, які допомагають знаходити діалог чи компроміс між одним та іншим рівнем. «Але загалом, - оптимістично підсумовує Й. Фіхте, - звичайно, перемагає кращий у відкритій війні світла із темрявою» [8, с. 395]. В цілому, згідно з думкою філософа, «основне призначення людини це її життя в суспільстві». І лише завдяки громадськості у суспільстві вона зможе удосконалювати свої навички, розвивати свої інтелектуальні здібності та творити новий пласт для майбутнього культури. Особливе значення філософ надає громадськості. Адже саме громадське прагнення «спрямоване на взаємодію, взаємний вплив, взаємне давання (Geben) й отримання (Nehmen) ... воно спрямоване не на субординацію, але на координацію ... Той, хто вважає себе паном інших, сам раб» [7, с. 396].

Він розуміє, що суспільство ніколи не стане за своєю суттю однорідним. Воно постійно складатиметься із станів, звідки народжується нова проблема – їхня нерівність. Й.Фіхте усвідомлює особливу важливість цієї проблеми і присвячує їй третю лекцію у творі «Про призначення вченого», де акцентує увагу на необхідності дослідження «звідки походить різниця станів, або ж, чому виникла нерівність серед людей» [7, с. 398]. Постановка такого питання залишається достатньо гострою і сьогодні та постає ще одним – соціальним – пластом для культурно-історичного процесу. Виходячи із принципів своєї філософії, Й. Фіхте намагається розкрити сутність протиріччя в цьому питанні. З одного боку, всі задатки у людей рівні, бо «вони ґрунтуються на чистому розумі», тому ми приходимо до «останньої мети всякого суспільства: повної рівності всіх його членів» [7, с. 399]. З іншого боку, як підкреслює філософ у природі все різноманітне, в тому числі і в людині як в чуттєвій та природній істоті, - тому «природа розвинула кожного тільки однобічно» [7, с. 400]. Щоб знайти вихід із даного протиріччя, та виправити так звані «помилки природи» і таким чином зробити людей рівними між собою Й.Фіхте звертається до «розуму» і висловлює наступне загальне положення: «Отже, розум перебуває з природою в постійній боротьбі; ця війна ніколи не може закінчитися, якщо ми не станемо богами, але вплив природи має і може стати слабшим, адже панування розуму все таки є могутніше; останній повинен здобувати над природою одну за одною перемогу» [7, с. 401]. Звідси ми бачимо, що специфіка точки зору Й. Фіхте полягає в тому, що свій стан кожен індивід обирає вільно і довільно: «вибір стану є вибором, який постулюється її свободою. Звідси ми можемо впевнено сказати, що жодна людина не може бути змушеною належати або вступати до того чи іншого стану» [7, с. 402]. Отже, постає наступне логічне питання: чому ж поняття стану як такого має право на існування? Тут мислитель намагається знайти відповідь у розумінні природи і свободи безпосередньо людиною, де нібито вона сама обирає те, що їй близьке, але при цьому має підкоритись природі, оскільки людині вже до самого вибору як такого, її природою передбачений той чи інший варіант до якого вона схиляється. Але найцікавіше, що «у самому виборі людське «Я» вирішує не звертати уваги на спонування, які дає сама природа, щоб всі сили та переваги, дані природою, застосувати виключно для розвитку єдиного або багатьох певних навичок, і тоді стан вибору людини визначається особливою навичкою, а саме, розвитком людського «Я» у намаганні віднайти шлях власного вільного вибору» [7, с. 403]. Звідси бачимо, що початок поділу на стани у суспільстві полягає в тому, що людина не може досягнути саму природу у всіх її відношеннях, тому Й.Фіхте і ставить собі за мету показати сутність людини у природі, суспільних відносинах і також у сфері права.

Філософ, виділяючи та досліджуючи окремі пласти історичного процесу - матеріальну культуру, культуру громадськості підходить до аналізу історії як цілого, що поєднує все це у собі. Цю проблематику він намагається розкрити у призначенні вченого, де роль відіграє історичне місце наукового пізнання. Про це свідчить така думка: «три зазначених роди пізнання, можуть бути мислими тільки разом, - без об'єднання вони приносять мало користі, - становлять те, що називають вченістю ... і той, хто присвячує своє життя надбанню цих знань, називається вченим» [8, с. 410]. У самому понятті вченого мислитель не має на увазі лише людину, яка займається науковою діяльністю, а всіх, хто здатний осмислювати важливість певної проблематики і прагне віднайти своє місце у безмежному історичному розвитку. Кожна окрема особа повинна віднайти для себе частину в певній галузі й розвивати себе

«в цих трьох напрямках: філософському, філософсько-історичному, й тільки історичному» [8, с. 411]. Мета всіх цих знань - «прагнути до того, щоб всі задатки людства розвивалися водночас однолінійно, але завжди прогресивно, і звідси випливає дійсне призначення вченого: це вище спостереження над дійсним розвитком людського роду загалом і постійне сприяння цьому розвитку Від розвитку наук залежить безпосередньо весь розвиток роду людського. Той, хто затримує перше, той затримує останнє» [8, с. 412]. Як бачимо, тут Й.Фіхте надає вирішального значення ролі науки в історії і відповідно до цього розуміє роль та риси, якими має володіти «вчений». Останній є призначеним лише для суспільного життя; є вчителем людського роду, вихователем людства; у всіх проявах культури повинен бути попереду всіх інших станів; мета його діяльності - вся культура; він повинен бути морально кращою людиною свого часу, представляти вищий щабель можливого в певну епоху морального розвитку [8, с. 413]. Тут ми бачимо, що історію людства філософ розуміє як виключно прогресивний розвиток під впливом наукового пізнання. Адже без цього людство залишиться у стані застою і не зможе розвиватись у своєму поступі. Про це йдеться і в останній п'ятій лекції «Призначення вченого», де проголошується, що призначення людства в цілому полягає тільки у «постійному прогресі культури і в одноманітному безперервному розвитку всіх її задатків і потреб». Особливе місце він відводить в історично-культурному розвитку тому стану, який призначений спостерігати та водночас прогресувати [8, с. 414]. Мислитель відкидав усі твердження, що подальший рух такої культури стане людською зіпсованістю. Адже щоб зрозуміти всю глибину історичного розвитку людини, ми не можемо відкинути всі її прагнення та інтелектуальні досягнення. Лише завдяки їм можна спостерігати й аналізувати всі позитивні і негативні ознаки історичного поступу людини та спрогнозувати дії, які допоможуть запобігти помилок у майбутньому.

Беззаперечним є факт, що «поняття свободи лежить... в основі філософії історії Й.Фіхте. Історія підкоряється «світовому плану», який Й.Фіхте окреслює як «поняття єдності усього земного життя людства», рухає історію суперечка між авторитетом і його подоланням (свободою). Авторитет вимагає сліпої віри і сліпого підкорення. Авторитет – це розумний інстинкт, тобто не усвідомлюючий себе розум» [5, с. 678]. Конкретніше сказане можна подати так: щоб зрозуміти сучасну йому епоху, Й.Фіхте вдається до діалектичного та історичного її аналізу. Він вважає, що історія є перш за все полем діяльності розуму і різниця епох між собою полягала у способі її існування. Він умовно поділяє історичний розвиток людства на дві епохи: перша, де панує інстинкт розуму, і друга - свобода розуму. Засобом переходу від однієї до іншої стає наука розуму, вона утворює третю епоху. Однак від інстинкту до науки перейти прямо не можна: для цього треба прагнути звільнитися від інстинкту розуму, який сприймається як зовнішня сила і насильство. В цьому і полягає авторитет розуму, а звільнення від нього вже стає епохою свободи розуму. Звідси Й.Фіхте виводить твердження, що мета людства – це розумне життя і досягнути його можна тільки тоді, коли «наука розуму (під якою мислитель розуміє своє науковчення) буде осмислена і засвоєна не окремою ланкою суспільства, а всім людством і стане нормою життя» [11, 213-217]. Таким чином, на шляху до мети свого земного життя людство проходить п'ять основних епох: інстинкту, авторитету, волі, науки і мистецтва розуму. Перші дві - епохи сліпого авторитетного панування розуму, дві останні - епохи зрячого розуму, а третя - посередник, тут взагалі панує не розум, а індивідуальний егоїзм. Весь поступ історії у Й.Фіхте має релігійно-етичний характер: перша епоха - стан невинності, друга - стан починається

з гріховності (спротив розуму як зовнішній силі), третя - стан завершення гріховності, четвертий - початок виправдання і п'ята епоха - досконале виправдання й освячення [9, с. 423]. Згідно з цим твердженням філософа сучасна епоха збігається з третьою добою - завершеною гріховністю, де звільнення від авторитету відбувається за допомогою руйнівної критики, що складає сутність науки та знання. Цей етап характеризується відокремленням всього родового із мислення, де залишається лише чиста людська індивідуальність та її особисті інтереси. І справді це так, тому що мораль епохи нашого часу, вважає мислитель, звільнилася від релігії і перетворилася в теорію егоїзму. Це позначилось і на осередку науки, де провідним став буденний людський розум, а не прагнення до вищого і досконалішого. Науковий стан нашої епохи без перебільшення став пануванням емпіричних понять і плоским раціоналізмом, а духовна сфера людства стала ослабленою і постійно коливається від об'єкта до суб'єкта. Але, при цьому, весь історичний процес Й.Фіхте подає у вигляді кола, яке дозволяє повернутися нам від втраченої розумовості до вже набутої часом. Окрім цього людський рід постійно проходить епохи встановлення: прийти до себе через втілення у розумі та досягнути стану абсолютної свободи. Люди взаємодіють між собою через свободу, що є позитивною ознакою суспільства. Тут виділяється «ідея суспільно-станового аналізу», про що зазначає М. Булатов, – «в чому і полягає конкретизація фіхтеанського розуміння людини. У природі все багатоманітне, тому вона розвиває кожного лише однобічно, а завдяки розуму хоче виправити помилку природи, зробити всіх рівними» [2, с. 41]. Отже, людина не може відкинути повністю природу, навіть коли робить вільний вибір завдяки розуму. Адже зовнішній світ завжди буде впливати на культурне формування, властивості та розвиток навичок, задатків, потреб, знання людини. Тому в філософії історії Й. Фіхте постає спроба вирішити «суперечність між необхідністю та свободою», мається на увазі між об'єктивними законами історичного процесу та людською діяльністю [1, 93-160]. У результаті, мислитель приходиться до висновку, що історія – це еволюція до свободи, яка постає так званим процесом виховання, де роль вихователя виконує народ, а учня – дикий народ. Однак, у більш широкому концептуальному плані еволюція до свободи для Й.Фіхте має й інший, телеологічний вимір, адже уся система його думок ґрунтується на принципі абсолютного Я. На це звертає увагу відомий російський історик філософії І.Нарський, позитивно оцінюючи погляд Й.Фіхте стосовно співвідношення необхідності і свободи, а саме на «його історизм у поєднанні з тезою про пріоритет родового начала над індивідуальним», що «абсолютне «Я» може досягнути повноти свого самовиразу тільки через родовий розвиток емпіричних «Я». І. Нарський підкреслює: «Філософія історії Фіхте просякнута ідеалістичною телеологією. Абсолютне свобідне «Я» являється не тільки джерелом і відправним пунктом історичного розвитку, але і його критерієм, і метою, витаючою десь в далеко-далеко. Історія – це зростаючий і спрямований в майбутнє процес культивування практичного й теоретичного розуму, і він має родовий характер, хоча й відбувається завдяки вдосконаленню свідомості індивідів. Й.Фіхте обожнює людський рід, прирівнюючи в тенденції його дух до абсолютного «Я», і тим самим створює зручний прецедент для І.Канта і Л.Фойєрбаха.

Вище сказане дозволяє зробити висновок: суб'єктно-об'єктне відношення у формі діяльності людини в контексті філософії історії має вияв не лише через зміст основоположень науковчення, а й конкретно у вигляді культури, ставленні людини до природи, в розвитку свободи суспільно-історичного і культурно-історичного поступу, через історію як поле

діяльності розуму. Враховуючи, що основною проблемою філософії історії є співвідношення людини як суб'єкта діяльності та історії як її результату, подальші наукові розвідки з теми дістають сенс в плані співвідношення необхідності і свободи, що реалізується в загальних формах діяльності, які досліджував Й.Фіхте (моралі, праці, релігії тощо).

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Булатов М. Диалектика и культура (историко-философский анализ) / М. Булатов. – К. : Наукова думка, 1984. – 216 с.
2. Булатов М. Історія і теорія діалектики М. Булатов // Булатов М. Загороднюк В. Малєєв К., Солонько Л. Діалектика без апології. – К. : Стилос, 1998. – С. 29–41.
3. Булатов М. Немецкая классическая философия. В 2 ч. Часть 1: Кант. Фихте. Шеллинг / М. А. Булатов. – К. : Стилос, 2003. – 322 с.
4. Булатов М. Філософський словник / М. Булатов – К. : Стилос, 2009. – 575 с.
5. Гайденок П. И. Г.Фихте / П. Гайденок // История диалектики: немецкая классическая философия / Т. И. Ойзерман, А. С. Богомолов [и др.] – М. : Мысль, 1978. – С. 321.
6. Кушаков Ю. Нариси з історії німецької філософії Нового часу. Навчальний посібник / Ю. Кушаков. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – С. 231.
7. Лисий В. Діалектика Й.Фіхте та її діяльнісний вимір / В. П. Лисий // Тези звітної наукової конференції філософського ф-ту. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2010. – С. 19 – 24.
8. Нарский И. Западноевропейская философия XIX века / И. Нарский. – М.: Высшая школа, 1976. – 584 с.
9. Фихте И. Назначение человека / И. Фихте // Сочинения в 2 т. – СПб.: Мифрил, 1993. – Т.2. – С. 65–224.
10. Фихте И. О понятии наукоучения, или так называемой философии / И. Фихте // Сочинения в 2 т. – Т. 1. – СПб. : Мифрил, 1993. – С. 6–64.
11. Фихте И. Основа общего наукоучения / И. Фихте // И. Фихте Сочинения в 2 т. – Т. 1. – СПб.: Мифрил, 1993. – С. 66–337.
12. Шинкарук В. Теория познания, логика и диалектика И. Канта / В. Шинкарук. – К. : Наукова думка, 1974. – С. 267.

SUBJECT-OBJEKT RELATION IN THE THEORETICAL AND PHILOSOPHICAL AND HISTORICAL DIMENSIONS: CONCEPT Y. FIHTE

Maria Holyash

*National University of Lviv Ivan Franko
st. University, 1, m. Lviv, 79000, Ukraine,
e-mail: ms.golyash@mail.ru*

Taking into account the fact that Y.Fichte philosophy of history was an act of cooperation and activity of the subject - and I did not object - I made an attempt to explain the specifics of

its deployment. However, in the context *istorykosofskoyi* concept Y.Fihte an attempt to trace the trends that allow to emphasize the great importance attached thinker I respect the principle activity as a source of formation, study and improvement of man. Also traced tendencies not only to analyze all the progress of mankind, but also to predict its future, where there are always new socio-cultural ties and appears the main feature of man - humanity and morality. Research which is also the key to building a strong foundation of a new society, where the center will be a man, and everything that is related to it. We know that Y.Fihte not leave in his philosophical legacy of the work as a "philosophy of history", but he managed to convey the depth of understanding of its problems. And, most importantly that the philosopher combines theoretical (methodological) side of his *naukovchennya* the subject of the philosophy of history. It should be noted that since J. Fichte explores the destiny of man in himself, that is the very essence of man, not the specifics of any particular individual, the concept of "man" is seen not as an individual but as a generic being, whose existence is history. That is why the question of the infinite perfection will not know the final concrete answer, because if you take an individual "man", this concept will be final. Only in the notion of "man" as generic being, we do not confine ourselves within the philosophy of the person and go on terrains philosophy of history, which is much wider and gives *tsilokupne* view of man. It is doubtless the fact that " ... the concept of freedom lies in the philosophy of history Y.Fihte. History is subject to "global plan", which Y.Fihte defines as "the concept of the unity of all earthly life of mankind", the story moves into conflict between authority and overcome it (freedom). The authority requires blind faith and blind obedience. The authority is reasonable instinct, not realizing that the mind itself".

Y.Fihte resorting to dialectical and historical analysis. He believes that history is primarily a field of the mind and the difference between periods was in a way its existence. He conditionally divides historical development of mankind into two periods: the first, where there is a second reason and instinct - the freedom of the mind. The means of transition from one to the other is a science of the mind, it forms the third period. However, the instinct to go straight science can't: it should strive to get rid of the instinct of reason, which is perceived as an external force and violence. This is the authority of reason, and the release of it already is the era of freedom of the mind. It displays Y.Fihte statement that the goal of humanity is intelligent life and achieve it only when the science of the mind will be understood and assimilated not a separate element of society and all humanity and will become the norm. Thus, toward the goal of his earthly life is humankind five major eras: instinct, authority, freedom, science and art of mind. The first two - the era of blind authoritative rule of reason, the latter two - the era of seeing the mind, and the third - the mediator, there prevails no reason, and individual selfishness. In general the whole history of the progress in Y.Fihte has religious and ethical nature: the first era - the state of innocence, the second - the state of sinfulness begins (resistance to mind as an external force), the third - the state of completion of sin, the fourth - beginning justification and fifth epoch - perfect justification and sanctification.

This stage is characterized by the total isolation of tribal thinking, which remains the only pure human personality and its own interests. Indeed so, because the morality of the era of our time, says thinker, free from religion and turned to the theory of egoism. This affected the branch of science which was the leading ordinary human mind, not the pursuit of higher and more perfect. Scientific condition of our era was the domination without exaggeration empirical concepts and flat rationalism, and spiritual sphere of humanity has become weakened and continuously varies from object to subject. However, while the entire historical process Y.Fihte takes as a circle, which allows us to return lost mind to have acquired over time. Besides the human race is constantly era setting: come to him through implementation in mind and to reach the state of absolute freedom. People interact through freedom, which is a positive sign of society.

Therefore, the philosophy of history J. Fichte presents an attempt to resolve the contradiction between necessity and freedom: that meant between objective laws of the historical process and human activity. Finally thinker concludes that the history of the evolution of freedom, which raises the so-called process of education where the teacher takes the role of the people, and student - wild people. However, in a broader conceptual plan for evolution to freedom Y.Fihte has another, teleological dimension, because his whole system of thought based on the principle of absolute Y. In this aspect of the case drew the attention of the famous Russian historian of philosophy I.Narsky appreciating glance J. Fichte concerning the necessity and value of freedom, namely "his historicism combined with the concept priority over individual tribal principle" that "absolute "I" in a position to achieve the fullness of his self-expression only through the development of generic empirical "I".

Keywords: Philosophy of History, an object, a person, activity freedom philosophy, nature, wish, necessity.

Стаття надійшла до редколегії 04.05.2015

Прийнята до друку 01.06.2015